

شیوه های نوین امر به معروف و نهی از منکر

مریم مومبینی¹

¹ . سطح 2، مدرسه علمیه حضرت رقیه (سلام الله علیها)، رامهرمز .

چکیده

مسئله امر به معروف و نهی از منکر از کلیدی‌ترین و اساسی‌ترین مسائل اسلام و از واجبات الهی است که در روابط انسانی به منظور اصلاح امور خانواده و جامعه بکار می‌رود.

مع الوصف این دو گنجینه ی الهی با همه‌ی ذخایر گرانقدر خود همواره در زیر طبقات سهل‌انگاری و فراموشی و غفلت مدفون شده و به نظر می‌رسد علل عمده ی آن ناآگاهی به جایگاه، آثار و شیوه‌های نوین و عملی موفق باشد.

این پژوهش به بررسی شیوه‌های نوین امر به معروف و نهی از منکر می‌پردازد.

از قبیل این شیوه‌هایی همچون شیوه‌ی هنری، شیوه‌ی عملی، شیوه‌ی تدریجی و ... است تا با استفاده از آنها بتوان به اهداف والای این فریضه‌ی الهی نائل آمد، زیرا در غیر این صورت نه تنها هدف از امر به معروف و نهی از منکر بدست نمی‌آید بلکه امکان دارد نتیجه و واکنش معکوس بدهد و معروفی دیگر ترک و منکری بر منکرات اضافه شود.

بنابراین بکارگیری روش‌ها و شیوه‌های نوین و صحیح در امر به معروف و نهی از منکر نکته‌ای است که ضرورت آن روشن است.. این فریضه برای اصلاح فرد و جامعه و زدودن ناهنجاری‌ها و تباهی‌های فردی و اجتماعی تشریع شده و شیوه‌ی کار و نحوه‌ی اجرای آن به خود انسان واگذار شده‌است.

پس چنانچه انسان با یک شیوه‌ی خاص برای مبارزه با منکر و یا وادار کردن به معروفی وارد عمل شد اما احساس کرد که در عمل موفق نبوده و منکر همچنان پابرجاست و معروف همانطور متروک مانده، قیامی دوباره و اقدامی مکرر را می‌طلبد و تا این هدف حاصل نشده بار تکلیف همچنان بر شانه‌ی انسان استوار است.

پس هر کسی موظف است با توجه به تجارب خود و با الگو گرفتن از اولیای الهی بهترین شیوه را برای مبارزه با منکر و اقامه ی معروف برگزیند و نمی‌توان تنها به شکل ظاهری و فرمانی خشک قناعت کرد بلکه باید شیوه‌های جدید و صحیح را آموخت و این وظیفه ی بزرگ را به بهترین شیوه به انجام رساند.

و در پایان نتیجه‌گیری شد که هر کدام از این شیوه‌ها به چه صورت و در چه موقعیت زمانی و مکانی باید بکار گرفته شود تا به هدف و مقصود خود که همانا اصلاح فرد و جامعه است نائل آییم .

کلید واژه ها: امر به معروف، نهی از منکر، شیوه ها

مقدمه

امر به معروف و نهی از منکر در مقابل دیگر تکالیف شرعی به منزله‌ی چراغی در دست انسان متمدن است که با انگیزه‌ی اصلاح و تعالی فرد و جامعه چهره‌ی واقعی نیکی‌ها و بدی‌ها را به هموعان خود نشان می‌دهد و یا همچون خون در رگهای پیکره‌ی احکام الهی جریان دارد و بقای آن‌ها را تضمین می‌کند.

اساس و پایه همه شریعت‌های الهی، بر امر به معروف و نهی از منکر، اطاعت، دوستی، رحمت و مدارا استوار شده است. امر به معروف و نهی از منکر برجسته‌ترین، بارزترین و گرامی‌ترین واجب در بین واجبه‌ها می‌باشد.

هدف تمام انبیاء و اولیاء اصلاح جامعه بشری بوده است و مؤثرترین ابزار برای رسیدن به این هدف بزرگ امر به معروف و نهی از منکر است. قرآن کریم به کرات به اهمیت این فریضه اشاره نموده و آمرین به معروف و نهی کنندگان از منکر را از صالحین، رستگاران و بهترین امت می‌داند.

با هدف برپایی جامعه‌ای سالم و سرشار از فضایل و تهی از رذایل، بر نظارت عمومی و همگانی آحاد جامعه بر رفتار یکدیگر پای می‌فشارد و این نظارت بر امر به معروف و نهی از منکر، در قرآن کریم مورد تأکید قرار گرفته و به عنوان دو واجب در میان فروع دین مطرح بوده و وظیفه‌ای است که مسلمانان و مؤمنان درباره یکدیگر در محدوده جامعه اسلامی و برای تضمین سلامت جامعه از زشتی‌ها ایفا می‌کنند.

وقتی اسلام ثواب هدایت یک فرد را برابر با آنچه آفتاب بر آن می‌تابد می‌داند و تکلیف امر به معروف را یک وظیفه‌ی الهی و ادامه‌ی راه انبیاء و پیامبران معرفی می‌کند، طبعاً این امر، مسلمین را وادار می‌کند که در این راه با ابزارها و شیوه‌های جدید، خود را به آب و آتش بزنند تا اسلام را به کشورها و مناطق دیگر برده و قلب‌های مردم آن دیار را شیفته‌ی اسلام ناب نمایند.

ثبات و دوام همه ادیان الهی، بر احکام و قوانینی استوار بوده است که مستقیماً از طرف خدا وضع می‌شود. که برجسته‌ترین، بارزترین و گرامی‌ترین آنها امر به معروف و نهی از منکر می‌باشد. چون هدف تمام انبیاء و اولیاء، اصلاح جامعه بشری بوده و مؤثرترین ابزار برای رسیدن به این هدف بزرگ امر به معروف و نهی از منکر است.

قرآن کریم به کرات به اهمیت این فریضه اشاره نموده و آمرین به معروف و نهی کنندگان از منکر را از صالحین، رستگاران و بهترین امت می‌داند. و برای برپایی جامعه ای سالم و سرشار از فضایل و تهی از رذایل، بر نظارت همگانی آحاد جامعه بر رفتار یکدیگر پای می فشارد و آنرا وظیفه ای می داند که مسلمانان و مؤمنان در مقابل یکدیگر در محدوده جامعه اسلامی و برای تضمین سلامت جامعه از زشتی ها ایفا می کنند.

در روایات امر به معروف و نهی از منکر سبب امنیت، آبادانی، حلال شدن درآمدها، برپائی واجبات، اصلاح امور دین، دنیاو ... معرفی شده است.

امر به معروف و نهی از منکر شیوه انبیاء و اولیاء است و آنها به بهترین شیوه، امر به معروف و نهی از منکر را در میان مردم می گسترانند و صلح، صفا، صمیمیت و آرامش را در جامعه های انسانی پایداری ساختند، کمتر مخاطبان آنها در مقابل ترک یا انجام عمل، مقاومت نشان می دادند و یا میل به باز گشت داشتند.

فریضه امر به معروف و نهی از منکر نه به دنبال مخدوش کردن آزادی است و نه خواهان تذکری است که موجب رنجش خاطر و کینه‌ورزی اشخاص نسبت به یکدیگر شود. امر به معروف و نهی از منکر نشانه عشق انسان به هم‌نوع است.

در این پژوهش این سوال مهم مطرح است: دینی همچون دین اسلام که خود را کامل و پایان بخش ادیان الهی می داند و در برخی از آیات و روایات خود، امر به معروف و نهی از منکر را وظیفه ای همگانی و سبب امنیت، آبادانی، حلال شدن درآمدها، برپائی واجبات، اصلاح امور دین، دنیاو ... می داند، آیا می تواند این وظیفه خطیر را بدون شناخت مخاطب، شیوه ها و ابزارهای جدید، معروف ها، منکرها، مراحل و مراتب آن، عملی کند؟

خداوند متعال همان گونه که خود را در جهت هدایت بندگان به سوی سعادت راستین، مسئول می‌داند، این مسئولیت را متوجه بندگان نیز می‌داند. و در این راه ابتدا رسولان و اولیای الهی و سپس عالمان دینی و آنگاه روشنفکران و اندیشمندان جوامع بشری و آحاد جامعه مسئول هستند.

بنابراین در راه تحقق مدینه ای توحیدی دو فریضه‌ی ارزشمند دینی امر به معروف و نهی از منکر تشریع شده است. تا عمل به آنها هم ضامن به صلاح آمدن جامعه و دوری از زشتی‌ها و رهایی از عوامل شقاوت بار گردد و هم عامل بقای خوبی‌ها و کرامت‌های انسانی و الهی باشد.

انجام این دو وظیفه، ضامن اجرای سایر وظایف فردی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و عبادی خواهد شد. و در طول تاریخ اسلام آثار درخشانی که در پرتو این دو فریضه‌ی بزرگ بدست آمده بی‌شمار است.

از طرفی عمل به این احکام الهی، خود نیازمند آگاهی و شناختی کامل از زوایا و ظرایف آن است و در غیر این صورت خود عاملی بازدارنده و مهلک خواهد بود.

امر به معروف و نهی از منکر محیط را برای تربیت افراد صحیح و لایق مساعد می‌کند و تا وقتی که بشر به وجود افراد صالح محتاج است، به این دو گوهر الهی هم محتاج است.

همچنین زمینه‌های فساد را از بین می‌برد و مراکز فحشا و منکرات را ریشه‌کن می‌سازد.

لذا انسان تا در این جامعه زندگی می‌کند هیچگاه از این دو گوهر بی‌نیاز نیست، پس بیان

شیوه‌ها و روش‌های جدید و نوین برای اجرای این فریضه‌ی الهی ضرورت دارد.

به خصوص که بنا به فرمایش رسول گرامی اسلام این دو فریضه از اخلاق الهی محسوب

شده و از اهمیت والایی برخوردار است.

(۱). انعام / 68.

(۲). رب سکوت ابلغ من کلام، میزان الحکمه، محمد محمدی ری شهری، ج ۱۰، ص 162

(۳). وسائل الشیعه، شیخ حر عاملی، مترجم صادق حسن زاده، ج 13، ص 100.

(۴). تحف العقول، ابن شعبه حرانی، تصحیح علی اکبر غفاری، ج ۷، ص 224.

قسمت تأیید و تخریب

منابع:

— مطهری، مرتضی، حماسه حسینی، ج ۲۲، نشر تهران، انتشارات صدرا، چ ۲، ۱۳۷۸ هـ.ش.

— مطهری، مرتضی، ده گفتار (بخش امر به معروف و نهی از منکر) ج ۱، تهران، انتشارات صدرا، چ ۲۸، ۱۳۸۸ هـ.ش.

— خمینی، روح الله امر به معروف و نهی از منکر، قم، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، چ ۶، ۱۳۸۸ هـ.ش.

نوری همدانی، امر به معروف و نهی از منکر، ترجمه محمدی اشتهاردی، ج ۱، تهران، مرکز انتشارات اسلامی، چ ۴، قم ۱۳۹۷ هـ.ش.

— مسعودی، محمد اسحاق، امر به معروف و نهی از منکر از دیدگاه قرآن و سنت، ج ۱، تهران، شرکت چاپ و نشر سازمان تبلیغات اسلامی، چ ۶، ۱۳۸۷، هـ.ش.

— مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۳، تهران، چ ۱۰، ۱۳۸۰ هـ.ش.

— شیخ انصاری، مکاتب المحرمه، ج ۱، قم، ۱۳۸۵ هـ.ش.

— مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، ج ۱۴، بیروت، ۱۳۶۸

— حر عاملی، وسائل الشیعه، مترجم حسن زاده صادق، ج ۱۱ و ۱۳، قم، ۱۳۸۲ هـ.ش.

— خمینی، روح الله، تحریر الوسیله، ج ۱، تهران، ۱۳۷۹ هـ.ش.

— اکبری، محمود، امر به معروف و نهی از منکر روش صالحان، ج ۱، تهران، انتشارات فقیان، چ ۵، ۱۳۹۶ هـ.ش.

- قربانی لاهیجی، زین العابدین، فریضه امر به معروف و نهی از منکر از دیدگاه قرآن و سنت، ج ۷، تهران، انتشارات سایه، چ ۳، ۱۳۷۹ هـ ش.

- قرآن کریم

- نهج البلاغه، قصار

- توضیح المسائل مراجع

قسمت شیوه برخورد مناسب [۲]

پی نوشت:

۱. اسراء، آیه ۵۳

۲. نازعات، آیه ۱۸ و ۱۹

۳. تحریر الوسیله، روح الله خمینی، ج ۱، ص ۴۸۱

۴. نهج البلاغه، قصار ۴۷

۵. همان، قصار ۱۹۳

پی نوشت ها

۱. تصنیف غررالحکم، میزان الحکمه، ترجمه محمد محمدی ری شهری، ج ۲۴، ص ۳۷۳.

۲. تصنیف غرر الحکم، میزان الحکمه، محمد محمدی ری شهری، ج ۱۰، ص ۳۸۵.

۳. تحریر الوسیله، امام خمینی، ج ۱، ص ۴۲۵.

۴. (وسائل، شیخ حر عاملی، ترجمه صادق حسن زاده، ج ۱۱، ص ۳۹۰)

۵. توضیح المسائل مراجع، م ۲۷۹۷، ۲۸۰۱، ۲۸۰۶، ۲۸۱۲، ۲۸۱۳.

۶. نور/ ۲.

قسمت مؤثرترین شیوه ها [۲]

پی نوشت ها

(۱). بقره/ ۴۴.

(۲). حماسه حسینی، شهید مطهری، ج ۲، ص ۱۰۶.

(۳). ده گفتار، مطهری، ص ۸۵.

(۴). نهج البلاغه، ص ۱۷۵.

(۵). بحار الانوار، محمدباقر مجلسی، ج ۶۷، ص ۳۰۹.

(۶). وسائل الشیعه، شیخ حر عاملی، ترجمه صادق حسن زاده، ج ۱۱، ص ۴۲۰.

قسمت شیوه عملی [۲]

۱. (تفسیر نمونه، مکارم شیرازی، ج ۳، ص ۳۸).

۲. بحار الانوار، محمدباقر مجلسی، ج 97، ص 86.
۳. علی علیه السلام: من نهی عن المنکر ارغم انوف الفاسقین، نهج البلاغه (غرر الحکم).
۴. لئالی الاخبار، محمدنبی تویسرکانی، ج 5، ص 270.
۵. نهج البلاغه (کلمات قصار شماره 252).
۶. (فروع کافی ج 4 ص 55 به نقل از میزان الحکمه) کلینی.
۷. کنز، علی بن حسام الدین متقی، ج 3، ص 170 (متن عربی).
۸. بحار الانوار، محمدباقر مجلسی، ج 14، ص 308 (متن عربی).
۹. مستدرک، میرزا حسین نوری، ج 12، ص 184 (متن عربی).
۱۰. مستدرک، میرزا حسین نوری، ج 2 ص 357.
۱۱. مستدرک، میرزا حسین نوری، ج 2، ص 358.
۱۲. (بحار الانوار، محمدباقر مجلسی، ج 97، ص 86).
۱۳. (مستدرک، میرزا حسین نوری، ج 2، ص 359).
۱۴. غرر الحکم به نقل از میزان الحکمه، محمد محمدی ری شهری.
۱۵. (نهج السعاده، محمد باقر محمودی، ج 2 / 226).
۱۶. (وسائل، شیخ حر عاملی، ترجمه صادق حسن زاده، ج 11 ص 399).
۱۷. (سوره مائده، آیه 78 و 79).
۱۸. (لهوف سید بن طاووس).

قسمت امر به معروف و نهی از منکر در روایات ^[۲]

پی نوشت

۱. کنز، علی بن حسام الدین متقی، ج 3، ص 171 (متن عربی)
۲. (بحار الانوار، محمدباقر مجلسی، ج 97، ص 86).
۳. (مستدرک، میرزا حسین نوری، ج 2، ص 359).
۴. غرر الحکم به نقل از میزان الحکمه، محمد محمدی ری شهری، ج 24، ص 370
۵. (وسائل، شیخ حر عاملی، ترجمه صادق حسن زاده، ج 11 ص 399).

قسمت مفهوم معروف و منکر ^[۲]

نتیجه گیری

نتیجه بدست آمده، مؤید این امر است که امر به معروف و نهی از منکر اگر با روش‌های اصولی و صحیح و شیوه‌های نوین انجام شود، در اصلاح افراد مؤثرتر بوده و می‌تواند در ایجاد امنیت و انتظام اجتماعی تأثیر بسزایی داشته باشد.

به طوری که با گسترش امر به معروف و نهی از منکر در اجتماع به هدایت افراد و اصلاح جامعه و برقراری امنیت در راستای نظم اجتماعی بسیار تأثیرگذار است.

همچنین انضباط اجتماعی بر پایه‌ی فریضه‌ی امر به معروف و نهی از منکر باعث اقامه‌ی واجبات و اصلاح امور دین و دنیا و به تبع آن برقراری نظم و امنیت اجتماعی می‌شود.

بنابراین نتیجه می‌گیریم انسان به هدف خلقت خویش نمی‌رسد مگر با رعایت کردن دو چیز:

۱- انسان‌ها به ویژه ما مسلمانان باید بیش از آنچه که در این عصر بر روی آن کار می‌شود، بر روی این فریضه‌ی الهی کار کنیم و طبق دستورات الهی عمل کنیم.

۲- از ابزارها و روش‌های مفید، نوین، مؤثر و پیشرفته استفاده کنیم و در فهمیدن شرایط، مراتب، آداب و موقعیت زمانی و مکانی آن بازنگری اساسی داشته باشیم و این کار ممکن نیست مگر با آگاه شدن افراد جامعه از این روش‌ها و ابزارهای جدید و دقیق و چگونگی بکارگیری و استفاده از آنها.

و این آرزوی دیرینه‌ی مسلمانان و دلسوزان اسلام وقتی برآورده می‌شود که انسان‌ها بالاخص مسلمانان از دستورات و احکام الهی و پیامبر بزرگوار اسلام (صلی الله علیه و آله) و خاندان عصمت و طهارت علیهم السلام پیروی کرده و از افعال و اقوال نورانی آن بزرگواران الهام بگیرند.

فهرست منابع